

**MOLIYA NAZARIYASI VA AMALIYOTI: ZAMONAVIY
MUAMMOLAR VA YECHIMLAR**

TDIU Moliya kafedrası O'qituvchisi Abdullayeva M.

TDIU Bank ishi fakulteti BIA-76 guruh talabasi

Samandarov Diyorbek O'tkirbek o'g'li

Annotatsiya: *O'zbekiston iqtisodiyotining rivojlanishi ko'rsakichlari taxlil qilingan. Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyotining rivojlanishidagi muammo va kamchiliklar chuqur taxlil qilingan va horijiy davlatlarning tajribasi o'rganilgan.*

Kalit so'zlar: *global, yalpi ichki mahsuloti, inflyatsiya, savdo, investitsiyalar, kreditlar, diversifikatsiya, tannarx*

Kirish. Pandemiyadan keyingi tiklanishga global konyunkturaning beqarorligi, asosiy savdo sheriklari bo'lgan mamlakatlar iqtisodiyotidagi qiyinchiliklar, jahon bozorlaridagi narxlar tebranishlari, transport va logistika zanjirlarining uzilishi, vaziyatning umumiy noaniqligi kabi omillar ta'sir o'tkazdi.

Biroq iqtisodiyot tashqi qiyinchiliklarga chidamliligini ko'rsatdi. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston yalpi ichki mahsuloti (YIM) 2022-yilda 5,7 foizga o'sgan, ammo o'sish sur'ati 2021-yilga (7,4 foiz) nisbatan pasaygan.

Noqulay tashqi sharoitlar fonida asosiy savdo sheriklari bo'lgan mamlakatlardagi vaziyat turlicha rivojlandi.

Qirg'izistonda 2022-yilda YIM 7 foizga o'sgan bo'lsa, 2021-yil oxirida o'sish

3,6 foizni tashkil qilgan. Qozog'istonda o'sish sur'atlari 2021-yildagi 4,3 foizdan 2022-yilda 3,1 foizga pasaydi.

Tahlil va natijalar. Mutaxassislarning fikricha, Xitoy YIMning o'sish sur'ati o'tgan yil oxirigacha sekinlashdi va taxminan 3 foizni tashkil qildi. Rossiya iqtisodiyoti yil oxirida mojaro va sanksiyalar fonida tanazzulga yuz tutdi. Natijada

yanvar—noyabr oylarida Rossiya iqtisodiyoti 2021-yilning shu davriga nisbatan 2,1 foizga kamaydi.

2022-yilda O'zbekistonda inflyatsiya 2021-yildagi 10 foizdan 12,3 foizgacha tezlashdi. Bu, asosan, jahon miqyosida narxlarning oshishi, O'zbekiston bozoriga asosiy yetkazib beruvchi bo'lgan mamlakatlarda mahsulotlar tannarxining oshishi bilan bog'liq.

Masalan, mamlakat importning qariyb 20 foizi to'g'ri keluvchi Rossiyada inflyatsiya 2021-yilda 8,4 foizdan 2022-yilda 11,9 foizgacha o'sdi. Xuddi shu davrda

Qozog'istonda (O'zbekiston importining taxminan 11 foizi) inflyatsiya 8,4 foizdan 20,3 foizgacha o'sdi.

O'zbekistonda 2022 yilda oziq-ovqat mahsulotlari narxi asosan 15,6 foiz (2021-yilda 13 foiz) va nooziq-ovqat mahsulotlari narxi 10,7 foizga (7,8 foiz) oshdi.

Pullik xizmatlar narxlarining o'sishi 8,4 foiz (7,7 foiz) o'rtacha darajasida saqlanib qoldi.

Yil oxirida asosiy kapitalga investitsiyalar 0,5 foizga qisqardi. Shu bilan birga, markazlashtirilgan investitsiyalarni kamayish tendensiyasi davom etmoqda, ularning hajmi 23 foizga pasaydi.

Hukumat tomonidan kafolatlangan xorijiy investitsiyalar, kreditlar va kreditlarni jalb qilish bo'yicha me'yoriy cheklovlar ularning 33 foizga qisqarishiga olib keldi. Shuningdek, budget mablag'lari hisobidan investitsiyalar 15 foizdan ko'proqqa kamaydi.

Shu bilan birga, markazlashtirilmagan investitsiyalar hajmining 4,9 foizga o'sishi kuzatilmoqda. Xususan, markazlashtirilmagan investitsiyalarning aksariyat qismini tashkil etuvchi to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar 1,3 foizga oshib, 8,5 milliard dollarni tashkil etdi.

Korxonalar hisobidan yo'naltirilgan investitsiyalar 8,9 foizga, aholi mablag'lari 3,2 foizga, tijorat banklari kreditlari va boshqa qarz mablag'lari 7,8 foizga oshdi.

Umuman olganda, yil davomida investitsiyalarning umumiy hajmida markazlashmagan investitsiyalarning ulushi 80,8 foizdan 85,1 foizgacha o'sdi, markazlashtirilgan investitsiyalarning ulushi esa mos ravishda 19,2 foizdan 14,9 foizgacha pasaydi.

Yil yakunlariga ko'ra, iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida mahsulot ishlab chiqarish hajmining o'sishi kuzatilmoqda.

Sanoatning o'sish sur'ati 2021-yilga nisbatan 5,2 foizgacha sekinlashdi (2021-yilda o'sish 8,8 foizni tashkil etdi). Eng katta o'sish elektr energiyasi, gaz ta'minoti, bug' va havoni tozalash tarmog'ida 12,7 foizga qayd etilgan. Sanoat tarmoqlarida ishlab chiqarish hajmi 5,3 foizga oshdi.

Qazib olish sohasida o'sish sur'atlari 2021-yilda 10,8 foizdan 2022-yilda 2,1 foizgacha pasaymoqda. Shu bilan birga, 2022-yilda iste'mol tovarlari ishlab chiqarish sezilarli darajada 19,4 foizgacha tezlashdi (2021-yilda 13,9 foiz).

Xizmat ko'rsatish sohasi 2022-yilda 15,9 foizga oshdi (2021-yilda 19,5 foiz). Barcha sohalarda o'sish kuzatilmoqda.

2022-yilda moliyaviy xizmatlar eng yuqori sur'atlarda — 29,3 foiz, aloqa va axborotlashtirish xizmatlari — 25,5 foiz, ta'lim — 15,3 foiz, turar joy va ovqatlanish — 14,7 foiz, ijara va prokat — 12,2 foiz, sog'liqni saqlash — 11,5 foizga o'sdi.

Transport sohasida ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 12,4 foiz, avtotransport xizmatlari 6,5 foiz, yo'lovchi aylanmasi 5,6 foizga oshdi. Shu bilan birga, yuk aylanmasi bo'yicha o'sish sur'ati 2021-yilda 11,8 foizdan 2022-yilda 0,5 foizgacha sekinlashdi. Aksincha, chakana tovar aylanmasining o'sish sur'ati 2021-yilda 12 foizdan 2022-yilda 12,3 foizgacha tezlashdi.

Qurilish sohasida o'sish sur'atlari amalda 2021-yildagi 6,8 foizga nisbatan 6,6 foizga, o'tgan yil darajasida qolmoqda.

Qishloq xo'jaligida o'sish sur'ati biroz pasayib, 3,6 foizga yetdi (2021-yilda mahsulot ishlab chiqarish hajmining o'sishi 4 foizni tashkil etdi).

Tashqi savdo faoliyati 2022-yil oxiriga qadar kengayishda davom etdi. Mustaqillik tarixida birinchi marta tashqi savdo hajmi 2021-yilga nisbatan 18,6

foizga o'sib, 50 milliard dollarga yetdi.

Shuningdek, eksport ko'rsatkichlari 2022-yilda rekord o'rnatdi, ularning hajmi yil yakuniga ko'ra 15,9 foizga o'sish bilan 19 milliard dollardan oshdi (2021-yilda o'sish 10,3 foizni tashkil etdi). Ko'rib chiqilayotgan davrda import 20,4 foizga oshdi.

2022-yilda eksport hajmining o'sishi xorijda oziq-ovqat mahsulotlari yetkazib berishning 24 foizga, energetika tashuvchilar va neft mahsulotlari 34 foizga, kimyo mahsulotlari 17 foizga, mashina va uskunalar yetkazib berish hajmining 41 foizga oshishi bilan bog'liq.

To'qimachilik mahsulotlari eksporti 8,6 foizga o'sdi va 3,2 milliard dollarga yetdi. Xizmatlar eksporti hajmi esa 1,5 barobar o'sib, 4 milliard dollarni tashkil etdi. Ta'kidlanichisha, 2022-yilda ham 2021-yildagi kabi — 4,1 milliard dollar miqdordagi oltin eksport qilingan.

Importda asosiy o'sish mashina va asbob-uskunalar ta'minotining 16 foizga, kimyoviy mahsulotlarning 19 foizga, oziq-ovqat mahsulotlarining 35 foizga, rangli metallar va ulardan tayyorlangan mahsulotlarning 45 foizga, qora metallar va ulardan tayyorlangan mahsulotlarning 18 foizga, energiya va neft mahsulotlarining 15 foizga o'sishiga to'g'ri keldi. Xizmatlar importi hajmi 43 foizga oshdi.

Umuman olganda, 2022-yilda ko'plab tashqi va ichki qiyinchiliklarga qaramay, O'zbekiston iqtisodiyoti barqarorlikni namoyon etdi. 2022-yil uchun prognoz qilingan o'sish sur'atlariga amalda erishildi.

Tabiiyki, shoklar va global kon'yunktura iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Bu esa iqtisodiyot tarmoqlarida o'sish sur'atlarining sekinlashishiga va inflyatsiyaning tezlashishiga olib keldi.

Shu bilan birga, tashqi iqtisodiy faoliyatdagi qiyinchiliklarga qaramay, noxomashyo eksportning o'sishi va chet elga mahsulot yetkazib berish geografiyasining diversifikatsiyasi kuzatildi.

Xalqaro ekspertlar va tashkilotlarning hisob-kitoblariga ko'ra, 2023-yil geosiyosiy qarama-qarshilikning kuchayishi, koronavirus bilan bog'liq vaziyat bo'yicha noaniqlikning davom etishi fonida jahon iqtisodiyoti uchun jiddiy

muammolar va global tanazzul xavfini keltirib chiqaradi.

Shunday qilib, O'zbekiston iqtisodiyoti joriy yilda ham noqulay sharoitlarda rivojlanishda davom etadi. Tashqi xatarlarni hisobga olgan holda, YIM o'sishi 2023yilda 5,3 foizga yetishi va keyingi yillarda tezlashishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ulugmurodov Farkhod Faxriddinovich, Maxmudov Javoxir Olimjonovich, Najmiddinov Shohruh Baxriddinovich, & Egamkulov Davlatbek Bakhodirovich. (2023). WAYS TO ACHIEVE HIGH EFFICIENCY WITH THE HELP OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(4), 979–980.
2. Ulugmurodov Farkhod Faxriddinovich. (2023). MECHANISMS FOR FURTHER IMPROVEMENT OF THE EDUCATION SYSTEM IN THE DIGITAL ECONOMY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(5), 722–724.
3. Ulugmurodov Farkhod Faxriddinovich, & Sharipov Boymurod Xatam o'g'li. (2023). MECHANISMS FOR IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF EDUCATIONAL SERVICES IN THE DIGITAL ECONOMY. *Neo Scientific Peer Reviewed Journal*, 10, 76–78.
4. Ulugmurodov Farkhod Faxriddinovich, Egamkulov Davlatbek Bakhodirovich, & Sagdullayev Muhammadjon Rustam o'g'li. (2023). THE ROLE OF STUDENT ACTIVISM IN THE DIGITIZATION OF EDUCATION (THE HEMIS PROGRAM AND THE SYSTEM OF CREDIT MODULES). *British Journal of Global Ecology and Sustainable Development*, 16,
5. Ulugmurodov Farkhod Faxriddinovich. (2023). FORMATION OF INDEPENDENT THINKING OF STUDENTS USING INTERACTIVE METHODS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *International Journal of Studies in Advanced Education*, 2(05), 73–75.

6. Faxriddinovich, U. F., & Xasanovich, N. Ismoil. (2023). Ways to Improve the Efficiency of the Public Service System in a Market Economy. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, 4(6), 72-74
7. Faxriddinovich, U. F., o'g'li, Q. I. K., & o'g'li, A. I. A. (2023). Prospects for the Development of Small Business and Private Entrepreneurship in the Digital Economy. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, 4(6), 92-94.
8. Ulugmurodov, F. F., & Bahodirovich, H. U. (2023). Prospects of Developing Active Tourism in Uzbekistan. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, 4(6), 69-71.
9. Faxriddinovich, U. F., & Bakhodirovich, E. D.. (2023). THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN THE SERVICE SECTOR IN THE DIGITAL ECONOMY. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 98–100.